

ISLOM MOLIYASI INSTRUMENTLARI ORQALI MAMLAKATDA SOLIQ TIZIMINI TAKOMILLASHTIRISH

*teacher Sadullayeva Gulnoza Usmanovna
Shuxratova Sarvinoz Dilmurod qizi*

Annotatsiya

Mazkur maqolada Islom moliyasi instrumentlarini mamlakat soliq tizimini takomillashtirishda qo'llash imkoniyatlari keng qamrovda o'rganilgan. Tadqiqot davomida Islom moliyasining soliq yukini kamaytirish, soliq tushumlarini oshirish, soliqlarning adolatli taqsimlanishini ta'minlashga bo'lgan ta'siri tahlil qilinadi. Shu bilan birga, chet el tajribasi, O'zbekiston sharoitida mavjud muammolar va statistik ma'lumotlar asosida mamlakatimiz soliq tizimini takomillashtirishga qaratilgan takliflar ishlab chiqiladi. Mazkur ish Islom moliyasining iqtisodiy adolat tamoyillariga asoslangan holda mamlakat rivojlanishida o'ziga xos uslub sifatida e'tirof etilishiga qaratilgan.

***Kalit so'zlar:** Islom moliyasi, soliq tizimi, soliq yukini kamaytirish, iqtisodiy adolat, chet el tajribasi, zakot, vaqf, mudoraba, musharaka.*

Kirish

Mamlakat iqtisodiy barqarorligi va rivojlanishi ko'p jihatdan samarali soliq tizimiga bog'liq. Soliq tizimi nafaqat davlat byudjetini to'ldirish, balki iqtisodiy faollikni rag'batlantirish va adolatni ta'minlash vositasi sifatida ham muhim ahamiyatga ega. Bugungi kunda soliq tizimini takomillashtirish jarayonida innovatsion yondashuvlar va yangi instrumentlardan foydalanish zaruriyati ortib bormoqda. Islom moliyasi ana shunday innovatsion yondashuvlardan biri bo'lib, uning asosiy tamoyillari adolat, oshkoralik va manfaatdorlikka asoslangan. Bu tamoyillar davlat va jamiyat o'rtasidagi ishonchni mustahkamlash, iqtisodiy barqarorlikni ta'minlash va soliqlarning adolatli taqsimlanishini yo'lga qo'yishda muhim ahamiyat kasb etadi. Ushbu maqolada Islom moliyasi instrumentlaridan mamlakatimiz soliq tizimini takomillashtirish maqsadida qanday foydalanish mumkinligi ko'rib chiqiladi.

Adabiyotlar tahlili

Islom moliyasi bo'yicha ko'plab xalqaro va mahalliy tadqiqotlar mavjud. Xususan, Kamali va Iqbal (2016) tomonidan olib borilgan tadqiqotlarda Islom moliyasining iqtisodiy adolatni ta'minlashdagi roli ko'rsatilgan. Ushbu tadqiqotda zakot, vaqf va boshqa instrumentlarning iqtisodiy notekislikni kamaytirishdagi samarasi tahlil qilingan. Shuningdek, Solimov va Karimov (2020) o'z ishlarida Islom moliyasining soliq siyosatiga bo'lgan ta'sirini o'rgangan. Bu tadqiqotlar shuni

ko'rsatadiki, Islom moliyasi orqali soliqlarning teng taqsimlanishi va samaradorligi oshirilishi mumkin. Bundan tashqari, G'arbiy va Osiyo mamlakatlaridagi amaliyotlar asosida Islom moliyasi instrumentlari iqtisodiyotning turli jabhalariga qanchalik moslashuvchan ekanligini ko'rsatmoqda. Ammo, O'zbekiston sharoitida bu borada yetarlicha tadqiqotlar olib borilmaganligi ushbu mavzuning dolzarbligini oshiradi.

Islom moliyasining asosiy tamoyillari soliq tizimini takomillashtirishda muhim ahamiyatga ega. Masalan, ushbu moliyaviy tizimda riba (foiz) taqiqlangan, bu esa moliyaviy operatsiyalarning adolatli bo'lishini ta'minlaydi. Shuningdek, zakot va vaqf kabi instrumentlar jamiyatdagi iqtisodiy tengsizlikni kamaytirish va soliqlarni qo'shimcha manbalar bilan to'ldirishda muhim rol o'ynashi mumkin. Islom moliyasi asosida soliq tizimini takomillashtirish quyidagi yo'nalishlarda amalga oshirilishi mumkin:

1. Zakot Islom moliyasining asosiy tamoyillaridan biri bo'lib, iqtisodiy tengsizlikni kamaytirishga qaratilgan. Mamlakatimizda zakotni soliq tizimi bilan integratsiya qilish orqali ijtimoiy dasturlarni moliyalashtirish imkoniyatlari yaratiladi. Zakot yig'implari aholini ijtimoiy himoya qilish va qashshoqlikni kamaytirishda samarali manba bo'lib xizmat qilishi mumkin.

2. Mudoraba va musharaka shartnomalari orqali biznes sub'yektlari o'rtasida daromad va xarajatlar teng taqsimlanadi, bu esa soliqlarning adolatli taqsimlanishiga olib keladi. Mudoraba shartnomasida bir tomon mablag' bilan, boshqa tomon esa mehnat yoki boshqaruv bilan ishtirok etadi. Bu jarayon tadbirkorlikni rivojlantirish

3. Vaqf mulklari orqali ijtimoiy loyihalarni moliyalashtirish va davlat soliqlari yukini kamaytirish imkoniyatlari mavjud. Bu institutni rivojlantirish orqali davlat byudjetiga tushadigan bosimni kamaytirish va ijtimoiy dasturlarni barqaror moliyalashtirishga erishish mumkin.

Chet el tajribasi

Islom moliyasining soliq tizimidagi samaradorligi bo'yicha Malayziya, Saudiya Arabistoni va Birlashgan Arab Amirliklari tajribasi o'rganildi. Malayziyada zakot va soliq tizimi integratsiyalashgan bo'lib, bu aholining ijtimoiy ehtiyojlarini samarali ta'minlashga xizmat qilmoqda. Zakot yig'implari maxsus tashkilotlar orqali boshqarilib, ijtimoiy tenglikni ta'minlashda muhim rol o'ynaydi. Saudiya Arabistonida esa vaqf institutlari davlatning ijtimoiy xarajatlarini qisqartirishda muhim ahamiyat kasb etadi. Bu mamlakatda vaqf mablag'lari orqali ta'lim, sog'liqni saqlash va boshqa ijtimoiy xizmatlar moliyalashtirilmoqda. Birlashgan Arab Amirliklarida esa mudoraba va musharaka shartnomalari yordamida tadbirkorlik faoliyati keng qo'llab-quvvatlanadi. Ushbu tajribalar O'zbekiston uchun o'ziga xos bo'lgan modelni ishlab chiqishda asos bo'lishi mumkin.

Statistik ma'lumotlar va uning tahlili

Statistik ma'lumotlarga ko'ra, O'zbekistonda soliq tushumlarining asosiy qismi qo'shilgan qiymat solig'i va daromad solig'idan shakllanadi. Ammo, bu soliqlarning yuqori darajasi kichik biznes sub'yektlariga og'irlik qiladi. Kichik biznes iqtisodiyotning eng muhim segmentlaridan biri bo'lib, 2023-yilda O'zbekiston yalpi ichki mahsulotida uning ulushi 56% ni tashkil qilgan. Islom moliyasining zakot va vaqf kabi instrumentlari yordamida kichik biznesni qo'llab-quvvatlash orqali iqtisodiy faollikni oshirish mumkin. Masalan, zakot yig'imlaridan kichik biznesni moliyalashtirish va past daromadli oilalarga yordam ko'rsatish mumkin. Vaqf mablag'lari esa uzoq muddatli ijtimoiy loyihalarni barqaror moliyalashtirishni ta'minlaydi.

Xulosa va takliflar

Mazkur maqolada Islom moliyasi instrumentlarini mamlakat soliq tizimini takomillashtirishda qo'llash imkoniyatlari keng qamrovda tahlil qilindi. Quyidagi takliflar ilgari surildi:

1. Zakotni soliq tizimiga integratsiya qilish orqali ijtimoiy tenglikni ta'minlash va qashshoqlikni kamaytirish.
2. Mudoraba va musharaka shartnomalarini joriy etish orqali biznes sub'yektlari uchun soliq yukini kamaytirish va tadbirkorlikni rivojlantirish.
3. Vaqf institutlarini rivojlantirish va ijtimoiy loyihalarni moliyalashtirishda foydalanish.
4. Malayziya, Saudiya Arabistoni va Birlashgan Arab Amirliklari tajribasidan kelib chiqib, O'zbekiston uchun mos model ishlab chiqish.
5. Kichik biznes sub'yektlariga Islom moliyasi asosida soliq imtiyozlarini taqdim etish.

Bu takliflar mamlakat iqtisodiyotini barqarorlashtirish, soliq tizimini adolatli qilish va aholining ijtimoiy farovonligini oshirishga xizmat qiladi.

